

Dnr 73-2001:3601
73-2001:3717
73-2003:3602
73-2003:3718

Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk, engelska och matematik för skolår 5 vårterminen 2003

En redovisning av enkäter och elevresultat

Enheten för resultatbedömning

Förord

Enligt grundskoleförordningen (7 kap. 10§) kan ämnesprov i svenska, engelska och matematik användas i slutet av årskurs 5 för att bedöma elevernas kunskapsutveckling. I regeringens uppdrag till Statens skolverk (U 1999/3290/S) inkluderas även svenska som andraspråk. I samma uppdrag anges att de frivilliga ämnesprovens syfte är att ge läraren stöd vid bedömning om eleverna nått uppställda mål. Proven bör i tillämpliga delar även kunna användas i grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och i den grundläggande vuxenutbildningen.

Proven skall ses som en konkretisering av läroplanens kunskapssyn och kursplanernas ämnessyn. I proven ges exempel på hur elevernas arbeten kan bedömas. Exempelen vilar på kursplanernas *mål att sträva mot* och *mål att uppnå i slutet av det femte skolåret* samt på vad som står i avsnittet *Bedömningens inriktning* i samma material.

Redovisningen inleds med en sammanfattning av de reaktioner och resultat som givits om de tre ämnesproven därefter redovisas varje ämne för sig.

Provpärmen som användes år 2003 kommer även att användas år 2004 och det är därför av stor vikt att pärmens hanteringsanvisningar följs. Restriktivitet med att offentliggöra även tidigare provs innehåll gäller generellt. Ett skäl till detta är att det i de nya provomgångarna kan finnas inslag som använts tidigare.

Riksarkivets allmänna råd för bevarande och gallring av nationella prov (RA-FS 2002:2) gäller även ämnesproven för skolår 5. Det innebär att sammanställningar av elevernas provresultat, elevarbeten och ett tomt exemplar av proven bör bevaras i minst fem år. Därefter kan gallring ske i den ordning nämnda författning anger. För ytterligare information om arkivering hänvisas till kommunens arkivansvarige.

Ämnesproven vårterminen 2004

Skolverket vill passa på och informera om ämnesproven för skolår 5 vårterminen 2004.

- Proven i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik finns i samma provpärm som vårterminen 2003.
- En provpärm har skickats ut till respektive skola. Pärmen kan behöva kompletteras. Ytterligare exemplar av pärm, texthäfte och/eller CD-skiva kan beställas via Liber Distribution AB, Kundtjänst, tel: 08-690 95 76.

Stockholm i november 2003

Anna Lena Larsson
Undervisningsråd

Reaktioner och resultat

En summering av ämnesproven i svenska och svenska som andraspråk, engelska och matematik vårterminen 2003

Ämnesproven i svenska och svenska som andraspråk, engelska och matematik för skolår 5 har erbjudits skolorna sedan 1996, dels som helt nya prov under de första åren, dels som prov där vissa delar har återanvänts. Provet för 2003 avses också gälla för 2004 och innehåller både helt nya delar och vissa återanvända. Att provet ska användas två år i rad har både för- och nackdelar. Nästan 80 % av lärarna svarar i enkäten för matematik att detta är bra eller ganska bra. En lärare sammanfattar många reaktioner så här: *Det tar tid att sätta sig in i proven och jag tror det underlättar både bedömning och provtillfällen att man redan gjort delarna en gång.* De som är tveksamma tror att undervisningen kanske styrs av att man vet vad provet kommer att pröva eller att innehållet blir känt.

Provens syften är att vara en avstämning mot målen för skolår 5 och att fylla en diagnostisk funktion. Vägledande för konstruktionen av proven är den kunskaps- och ämnessyn som kommer till uttryck i Lpo 94 och i ämnenas kursplaner (rev. 2000).

Antalet inskickade lärarenkäter i år är ca 2 000 per ämne. Elevarbeten skickas in för elever födda vissa datum i början och slutet av året. Provinstitutionerna för engelska och svenska har fått in ca 600 uppgiftslösningar, matematiken ca 500. Proven är inte obligatoriska och det är därför vanskligt att dra några för hela landet giltiga slutsatser om ”hur det gick” – vi vet inte säkert hur representativt inskicket är. Rapporteringen ger ändå en bild av hur proven har fungerat.

De flesta av de svarande, ca 80 %, har använt proven med alla elever i klassen. För proven i svenska och engelska finns det möjligheter att byta ut delar av årets prov mot delar i tidigare års provmaterial, men det gör bara ett fåtal, ca 3 %. Texthäftet, som innehåller material för de tre ämnena, heter i år *I levande livet*. Tematanken är nedtonad till förmån för bredd i innehållet.

Kunskapsprofilerna har använts av ungefär 80 % av lärarna. Profilerna har bedömts som ett mycket bra underlag för utvecklingssamtal och vid planering av åtgärdsprogram. De ger också god information om klassen byter lärare. Många skolor arbetar ut egna noteringsblad för att samla in uppgifter om hur många elever som behöver extra stöd. Då aktualiseras frågan om hur måluppfyllelsen ska markeras om eleven t.ex. har brister inom något område men i övrigt klarat sig bra.

Proven är inte endast den enskilde lärarens angelägenhet utan hela skolans. Där skolledningen tar initiativ till information och diskussion kring proven, och där alla lärare är inställda på att det kan behövas vissa omDispositioner i schema/undervisning på grund av att femmorna arbetar med ämnesproven – där blir också utbytet störst. Par- och gruppuppgifter kräver t.ex. ofta att mer än en vuxen är engagerad, något som gör uppgifterna svåra att genomföra, menar vissa lärare. Samtidigt verkar de större uppgifterna vara uppskattade.

De synpunkter på provanvändningen våren 2003 som presenterats här gäller ämnesproven gemensamt. I nästa avsnitt följer sammanfattningar av lärarreaktioner och elevresultat för varje ämne.

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk våren 2003

Provet i svenska prövar elevens språkliga förmåga på olika sätt. Varje elev ska komma till sin rätt och därför behöver uppgifterna vara så varierande som möjligt, både inom varje prov och mellan varje års provmaterial. Provuppgifterna för våren 2003, som också ska gälla år 2004, är samlade under det vida temat I levande livet och innehåller för svenskans del följande delprov.

- 1 *Kajsa och fågeltjuvarna* – ett utdrag ur en litterär text som underlag för uppgifter i läsförståelse.
- 2 *Skolrestaurangen* – en faktatext som underlag för läsning, samtal och problemlösning. Gruppuppgift tillsammans med matematiken.
- 3 *Kungsörn* – faktatext som underlag för inledande samtal, tyst läsning och individuella uppgifter.
- 4 *Skriv och berätta* – samtal, anknytning till de texter som lästs, skrivuppgift kring utflykt, vildmark, djur.
- 4 *Lekplatsen på skolgården* – diskussion, planering, motivering. Gruppuppgift tillsammans med matematiken
- 5 *Bild och text* – parsamtal, kort individuellt skrivande, gemensam diskussion.
- 7 *Mina tankar om att tala, läsa och skriva i skolan*: elevens självbedömning.

Uppgifterna inom temat är konkreta och har uppfattats som intressanta och ofta roliga. Uppgiften Lekplatsen ställer stora krav på elevernas förmåga: att enas, beräkna och beskriva, men den har samtidigt givit eleverna en del aha-upplevelser – ”är det så här dyrt med lekredskap” inte minst! Skolrestaurangen prövar andra förmågor: att dra slutsatser och att tolka tabeller och diagram och att uttrycka sig tydligt (skriftligt), att argumentera och att värdera andras argument (muntligt).

Lärarenkäten – allmänt om nyttan, bedömningen och elevernas självskattning

Det är många som använder proven och fyller i lärarenkäten! Av 2 129 insända enkäter framgår att 87 % av lärarna har använt provet med hela sin klass och resten har använt vissa delar av årets prov och t.ex. bytt ut läsförståelsedelen mot motsvarande från ett annat år. Av de svarande undervisar 95 % i svenska och endast 1 % i svenska som andraspråk. Flera har inte uppgett vilken kursplan som följts.

Vad har då lärarna rent allmänt ansett om provet? De flesta, 89 %, framhåller att det fungerat bra eller ganska bra och att uppgifterna varit varierande. Många ger också kommentarer till markeringarna i enkäten. Uppgifterna i läsförståelse har enligt 90 % varit lagom krävande både för den litterära texten och faktatexten. Få personer har kommenterat dessa. När det gäller frågan om uppgifterna visar något centralt i elevernas läsförmåga kommenteras både värdet av att pröva förståelsen av hela uttryck och förmågan att dra slutsatser. Kritiska röster saknas naturligtvis inte – provet tar mycket tid, särskilt gruppuppgifterna, där det är svårt för en enskild lärare att klara administrationen. Det är också svårt att hinna lyssna på elevernas diskussioner och argumentation om det inte finns flera vuxna i klassrummet. Några framhåller värdet av att se det sociala samspelet i grupperna.

På andra frågor har flertalet stannat vid att besvara kryssfrågorna där alternativen är givna. En sådan fråga gäller vilken hjälp lärarna haft av provet för bedömningen av elevernas kunskaper i svenska. Alternativen *stor hjälp* och *viss hjälp* samlade 91 % av svaren. Det är en lite högre andel än i fjol.

Anvisningarna för bedömning anses följdriktigt vara *absolut tillräckliga* eller *i stort sett tillräckliga* av 76 %. Ny kunskap om några av sina elevers språkliga förmåga har 64 % fått genom provet, vilket också är lite fler än tidigare.

Kunskapsprofilen används av 78 % av lärarna och är uppskattad. Att den är användbar vid utvecklingssamtal framhålls ofta. Den har i år fått få kommentarer, vilket vi tolkar som att formatet med kursplanemål, specificerade ”punkter att observera” och skrivfält för egna kommentarer utan graderade pilar eller streck fungerar bra och är överskådlig, som någon framhåller. En del noterar dock att det är svårt att avgöra om eleven nått målen för femman, i synnerhet om profilen är taggig. Anvisningarna bygger på att läraren gör bedömningen av måluppfyllelsen med hjälp av provresultaten *och* alla andra noteringar. Omdömena ska inte heller tolkas som betyg.

Provet ska helst ingå som en naturlig del i skolarbetet – inte läggas som en extra börda utanpå allt annat arbete. I stora klasser kan det dock kännas tungt om det inte finns möjligheter att dela gruppen eller få hjälp av någon annan lärare t.ex. vid diskussionsuppgifter eller par/grupp-uppgifter. Flera lärare kommenterar hur de arbetat, t.ex. för elever med läs- och skrivsvårigheter: de delar upp arbetet med texterna, läser delar av texterna högt med eleverna eller tar hjälp av speciallärare. Generellt får dessa elever mer tid.

Blanketten för elevernas självskattning har länge haft samma utformning. Den har tagits emot väl av både lärare och elever. Lärarna har uppfattat att eleverna tagit uppgiften på allvar och noga tänkt efter innan de svarat. Elevernas egna åsikter, och därmed deras känsla av ansvar, lyfts fram och ses som betydelsefulla. Flera lärare skriver att de fått veta en hel del, t.ex. om elevernas läsvanor, som de inte tidigare uppmärksammat. Självskattningen har också använts vid utvecklingssamtalen. Ungefär *hälften* svarar även i år att eleverna tagit emot uppgifterna positivt, medan övriga menar att eleverna inte har reagerat i någon riktning. Risken att eleverna markerar det som de tror att lärare och föräldrar ”vill ha” kan inte uteslutas, menar några, vilket skulle minska värdet. Någon framhåller att värdet ändå är ringa eftersom en hel del elever ”saknar självinsikt”, något som rimligen borde öka behovet av självskattningar. Kanske visar många självskattningar också på behovet av att vuxna och barn tillsammans resonerar om hur man i olika situationer ser på sig själv. I många skolor arbetar man regelbundet med olika slag av självskattningar och många elever är sannolikt vana vid sådana.

Synpunkterna som kommer via enkäterna ger naturligtvis tankeställare för oss som arbetar med att konstruera proven. Att göra anvisningarna för bedömning tydliga och visa skillnader i kvalitet mellan olika elevlösningar arbetar vi ständigt vidare med. Det verkar också vara angeläget att diskutera syftet med olika slags uppgifter men ändå hålla ner omfånget på bedömningsunderlaget.

Vad tyckte lärarna om uppgifterna – och hur lyckades eleverna?

Delprov 1, utdraget ur boken *Kajsa och fågeltjuvarna* verkar ha uppskattats av både lärare och elever. Uppgifterna fångar in centrala delar av elevernas läs- och inlevelseförmåga.

Eleverna har överlag löst de flesta av de sju uppgifterna så att de visat att de förstått texten, men flera andraspråksinlärare har inte oväntat haft svårt med fråga 5 om hur man känner sig när blicken är ”som ett åskmoln”. Att man är rädd eller stressad när ”hjärtat galopperar i bröstet” är lättare att inse. Däremot tycks dessa elever i samma utsträckning som modersmålssvenska elever klarat uppgift 2 som går ut på att hitta och skriva av uttryck för att Kajsa i berättelsen blir mycket trött, t.ex. *Kajsa slet med årorna* eller *Hon rodde så det sved i händerna*.

Den klurigaste uppgiften är uppgift 7, som ställer frågan om vem som är tjuv i berättelsen. De allra flesta svarar att det är paret i båten eller mannen som förde bort fågelungen, och det är naturligtvis ett bra svar. Men några elever inser dubbelheten och svarar ungefär som den här eleven: *Mannen, kvinnan och Kajsa. Mannen och kvinnan fångade örningen, men Kajsa stal tillbaka den*. Sådana svar är avancerade för åldern.

Delprov 3 fortsätter på örntemat med en faktatext. *Precis som en faktaruta*, påpekar några lärare med all rätt. Syftet med uppgiften är också att eleven ska få visa sin förståelse av sådan text. De allra flesta har också kunnat ange svaret på frågan om hur många veckor örnen ruvar sina ägg, men alltför många har utan reflektion svarat med antal dygn. Det finns också lärare som menar att det är fel att ha en matematikuppgift av det slaget i provet i svenska, en åsikt som är lite udda med tanke på att tillämpad vardagsmatematik knappast är förbehållet ett enskilt skolämne. Svaren på uppgift 5, om varför örnen minskar i antal, visar också på att en hel del elever nöjer sig med att ge en enda förklaring, trots att den korta texten ger minst fyra skäl. Är det inte så att oreflekterade svar på frågor som 1 och 5 speglar ett instrumentellt förhållningssätt till det man läser, dvs. man är nöjd med att kunna flytta en uppgift från texten till svarsbladet utan särdeles mycket reflektion? Och är det inte just det som läroplan och kursplaner försöker avstyra?

Som helhet har texterna och uppgifterna om örnar betraktats som bra och lagom krävande av de allra flesta lärare (90 %). Att skrivuppgiften, *delprov 4*, har knutits nära till texterna har givit inspiration, uppmuntrat till fantiserande eller givit konkret stoff för dem som inte är så vana skribenter är de vanligaste kommentarerna.

Att skriva om en utflykt i vildmarken verkar lika populärt som att låta Kajsa berätta om sina insatser i och efter räddningen av örningen. Att örningen själv får berätta är mer ovanligt. Kronologin, som ju är ledstången i berättandet, kan hanteras på många olika sätt. Den mer rutinerade skribenten återberättar något som redan har hänt och således också har en naturlig slutpunkt. De som fångats av dramatiska händelser som pågår och ska berätta om detta har naturligtvis andra problem att brottas med. Det kan bli annonseringar som *Nästa dag* för att markera att tid förflyter eller i värsta fall en ganska osammanhängande berättelse.

Kommentarerna aktualiserar frågan om vilken stimulans inför ett lite längre, fritt skrivande som fungerar bra för de flesta. I proven har ju olika modeller prövats, mera för att visa på mångfalden av möjligheter än för att hitta en absolut rätt modell. De grupper som arbetar med konstruktionen av proven är också av den uppfattningen att en längre skrivuppgift alltid bör ingå. Provets längre skrivuppgift stärker signalen att skrivandet är viktigt. På motsvarande sätt har den muntliga förmågan lyfts fram när varje nationellt prov på alla nivåer även innehåller uppgifter som inte löses med hjälp av papper och penna.

I år har eleverna också haft möjlighet att i *delprov 6* skriva till bilden på häftets framsida, ett konstverk av Inger Edelfeldt, som ingår i en serie illustrationer till *Sagan om ringen*. Flera

lärare framhåller att det skulle ha varit bättre med en mindre känd bild och att eleverna blev mer fixerade vid boken, som många känner till, än vid bilden. Tre fjärdedelar (67 %) av lärarna menar dock att det gick lätt att skriva om bilden och drygt hälften (57 %) att det blev engagerande diskussioner i elevparen innan de skrev. Synpunkterna är intressanta och viktiga och ett närmare studium av elevernas, ofta träffsäkra, beskrivningar kanske kan kasta mer ljus över frågan om förhållandet bild-text-eget skrivande. En tanke kan ju också vara att en känd bild som är så innehållrik, skulle stimulera just av det skälet.

Gruppuppgifterna *Lekplatsen* och *Skolrestaurangen*, *deltprov 2 och 5*, har fungerat bra eller ganska bra svarar drygt hälften av lärarna. Flera kommenterar att eleverna blev engagerade och tyckte om uppgifterna. Den främsta invändningen gäller, som tidigare påpekats, svårigheten att hinna lyssna på hur eleverna resonerar. Det är också många moment för läraren att sätta sig in i och informera om just för att få gruppuppgifterna att fungera bra. Kanske hade det varit bättre om anvisningarna poängterat att man som lärare kunnat välja en eller två grupper att lyssna noga på och engagerat sig mindre i de säkraste grupperna. Förmågan att diskutera och resonera kan andra elever få visa vid annat tillfälle.

Likheter och skillnader preciseras så här tydligt i uppgiften *Skolrestaurangen*:

Båda skolorna tyckte lika bara om Hamburgare och Övrigt! På Backaskolan tyckte dom bättre om pankakor och Lasagne. Men på Tallskolan tyckte man bättre om spagetti med köttfärssås än på Backaskolan.

Lekplatsen har också engagerat. En punktdad redogörelse ser ut så här:

- *Vi tycker att alla barn ska ha lika roligt. Hela 1–6 ska ha väldigt kul, därför har vi så blandade saker.*
- *Vi har gjort två platser. En plats för 4–6 och en plats för 1–3 och även förskoleklassen.*
- *Vi har utgått från 70 000 kr och tatt minus det som kostar.*
Stockar = 20210, Gungställning = 3600, Voltstång = 2800 (osv.)

Elevernas arbete har gått bra. Många framhåller att det var roligt och har också lämnat ifrån sig ordentliga beräkningar men oftast kortfattade kommentarer. Klara och tydliga beskrivningar är en del av språkförmågan som bedöms i dessa uppgifter.

Engelska

Ämnesprovet i engelska prövar elevens förmåga att lyssna till och förstå talad engelska, läsa olika slags texter samt kommunicera i tal och skrift, dvs. reception, produktion och interaktion. Provet konkretiserar den kommunikativa och funktionella språksyn som genomsyrar kursplanen i engelska och innehåller uppgifter med bredd och variation, så att varje elev får möjlighet att visa vad hon/han kan. Lärarna uppskattar att provet består av många olika delar. Varje delprov har sitt syfte och bidrar med delvis ny information för att man på så sätt ska få en så fullständig bild som möjligt av elevens allsidiga kommunikativa förmåga. Provuuppgifterna för våren 2003 är samlade under temat *Fritid* och eleverna kommer i kontakt med temat på olika sätt i de fem delproven.

Del A *Talk Show* – en muntlig par- eller gruppuppgift där eleverna intervjuar och samtalar med varandra i ett fingerat radioprogram. De berättar också med hjälp av ett bildunderlag för varandra vad de känner till om något av de tre länderna, Storbritannien, USA eller Australien.

Del B *Radio Kids* – eleverna lyssnar på ett radioprogram i vilket olika personer pratar om en resa till Sydafrika. I slutet skriver de ett kort e-postmeddelande och talar om vad de tycker om programmet.

Del C *What's that...?* – en kort läsuppgift som prövar förmågan att förstå enkla beskrivningar som förekommer i engelskspråkiga ordböcker.

Del D *A letter from Tom* – en längre läsuppgift i form av ett till stor del autentiskt brev, i vilket en engelsk pojke berättar om sig själv och sin vardag.

Del E *This is me* – en skrivuppgift som är sammankopplad med den längre läsförståelsen. Eleverna skriver till Tom eller hans syster och berättar om sig själva och sina intressen.

Dessutom gör eleverna en bedömning av sitt lärande och sin egen förmåga i engelska i delen ***My English*** och besvarar en enkät, ***What did you think about...?***, om vad de tycker om de olika delproven.

Vad tyckte lärarna?

Över 2 000 lärarenkäter har skickats in och inför denna redovisning har var fjärde enkät valts ut för analys. Lärarna är mycket nöjda med provet i engelska i sin helhet och i stort sett alla (99%) tycker att det är ett mycket bra eller ganska bra prov. Mellan 92 och 97% anser också att svårighetsgraden är rimlig för de olika delproven i förhållande till målen att uppnå i kursplanen. Det finns dock en del kritiska röster som uttrycker att kravnivån är för låg – speciellt i läs- och hörförståelsedelarna – och att proven är för lätta. Det är viktigt att komma ihåg att kravnivån ska motsvara målen att uppnå i kursplanen. Dessa mål är minimikrav och de allra flesta elever bör ha kommit längre i sitt lärande, vilket de också har chans att visa i den muntliga och skriftliga uppgiften som inte sätter något tak för elevernas möjligheter att blomma ut. Här kan man verkligen se hur långt de har kommit i sin språkutveckling! Uppgifterna i läs- och hörförståelse har en delvis annan konstruktion, eftersom det primära syftet med ämnesprovet är att ge lärare stöd att finna elever som inte har nått målen. Oftast

utgår lärare från nivån i den egna klassen när de har åsikter om delprovets svårighetsgrad. En lärare reflekterar över resultatet i sin klass på följande sätt:

"Känner att proven är lite väl enkla eller så är det så att det är duktiga elever i klassen för de klarade proven mycket bra."

Enligt lärarna är de flesta elevers reaktioner på ämnesprovet positiva (82%). Övriga är neutrala och endast några enstaka upplever provet negativt. Från att i början ha varit lite nervösa och spända har de slappnat av när de insett att de faktiskt kan en hel del, och många tycker att uppgifterna är både roliga och omväxlande. Proven blir en bekräftelse på att eleverna kan använda sin engelska och deras självuppfattning och lärande stärks. En lärare skriver:

"De har stärkts i sin engelska, blivit stolta över att få visa hur mycket de kan."

Det är fortfarande relativt många lärare (34%) som i år använt provet för första gången, trots att ämnesproven har erbjudits sedan 1996. En del av dem som använt tidigare prov tycker att proven har blivit ännu bättre med åren, medan andra upplever att det inte är några större skillnader mellan dem. Endast 2% har bytt ut och använt motsvarande delar från ett annat års prov. De allra flesta använder ämnesprovet med alla sina elever, men 22% anger att de av olika anledningar har avstått från att genomföra det med enstaka elever. Skälen till detta varierar, t.ex. att elever varit sjuka, att de har funktionshinder, eller att de inte haft lika mycket undervisning i engelska som övriga i klassen. Vissa anpassningar görs för elever med funktionsnedsättningar eller som har svårigheter av annat slag. De får t.ex. texten förstorad, mer tid på sig för att lösa uppgifterna och ibland gör de proven tillsammans med en speciallärare/pedagog i liten grupp. Det bör dock påpekas att vissa anpassningar förändrar de mål som avses bli prövade, t.ex. om en lärare läser upp en text för en elev i stället för att eleven själv läser texten eller om läraren översätter till svenska.

Liksom tidigare år anser ungefär 93% av lärarna att de har haft stort eller visst stöd av Äp 5 vid bedömningen av elevernas kunskaper i engelska. Resultaten stämmer väl överens med de egna bedömningarna för 56% och relativt väl för 44%. Provet blir en bekräftelse på det läraren redan vet, men resultaten har även nyanserat eller förändrat uppfattningar om enskilda elever. En del ifrågasätter om det är värt allt arbete att genomföra och bedöma uppgifterna eftersom man inte får reda på något nytt. De flesta tycker dock att det är bra att få sin egen bedömning bekräftad och kompletterad.

"En bra bekräftelse på det man anat och ansett sig veta."

"Provet har bekräftat mina tankar om elevernas kunskaper men även visat dolda kunskaper samt bristen på kunskaper!"

När det gäller användningen av de olika delproven i ämnesprovet kan det tyvärr konstateras att den muntliga delen inte används i riktigt samma utsträckning som de andra delarna. Det är nämligen denna del som eleverna tycker är allra roligast! I år är det runt 80% som har genomfört par- eller gruppuppgiften med sina elever. Flera påpekar vissa praktiska problem som man i många fall behöver ha hjälp med att lösa, men det finns också många goda exempel på hur man har löst organisationen med hjälp av arbetslag och skolläring. De flesta föredrar att pröva eleverna i par eftersom man tycker det är svårare att få en uppfattning om enskilda elever i ett gruppsamtal.

Lärarna är mycket nöjda med bedömningsanvisningarna och tycker att de är tydliga och bra. 94% anser att de har fått tillräckligt med underlag för bedömning och 5% att de har fått det i viss mån. Kunskapsprofilen används av de allra flesta (81%) och man tycker att den fungerar

bra som underlag vid utvecklingssamtal och vid överlämnande till annan lärare. Vid en närmare analys av profilerna visar det sig dock att lärares kommentarer på profilerna skiljer sig mycket åt. Den första frågan man ställer sig är: Vem är mottagaren? Kommentarer riktade sig ibland direkt till eleven, ibland till en annan person (förälder, mottagande lärare) där eleven benämns i tredje person. Numera finns det inga pilar i profilen utan lärare ska formulera kvalitativa omdömen om resultaten på ämnesprovet och även ta hänsyn till elevens övriga prestationer i förhållande till de olika målen i kursplanen (förståelse av talat språk, muntlig kommunikation/sammanhängande tal, läsning av olika texter, skriftlig kommunikation/sammanhängande produktion, kultur, ansvar och medvetenhet). Vissa nöjer sig med att skriva korta uttryck som "OK", "bra" eller "har inte nått/nått målet" medan andra skriver längre omdömen. Dessa skrivs antingen med fokus på förtjänster eller brister eller båda (vilket är önskvärt i en kvalitativ bedömning). Det finns många sätt att i kommentarerna stärka elevens lärande men det finns tyvärr också sätt som kan ha motsatt effekt. Återigen måste man fråga sig vem mottagaren är och i vilket syfte kommentarerna skrivs samt vilken effekt de kan ha på läsaren. I några enstaka fall används betygslänkande omdömen i profilerna, t.ex. IG och G, vilket förvånar, eftersom dessa betygssteg inte hör hemma i skolår 5 (och det lägre inte ens finns i grundskolan). På sidan två av kunskapsprofilen finns plats för både elevens och lärarens kommentarer och det finns här många goda exempel på både hur lärare involverar elever i bedömning och i planering av det fortsatta lärandet.

Vad tyckte eleverna och hur lyckades de?

Av de 600 elevarbeten som har skickats in till oss har 200 analyserats och bedömts inför denna resultatredovisning. Det framgår tydligt i elevenkäterna att eleverna gillar ämnesprovet i engelska. Där anger de vad de tycker om de olika delproven – om de är lätta eller svåra, roliga eller tråkiga. I analysen har de fyra skalstegen på respektive skala i enkäten slagits ihop till två: *easy* – *difficult* och *fun* – *boring*. De flesta elever tycker att delproven är både lätta och roliga.

	<i>easy</i>	<i>difficult</i>	<i>fun</i>	<i>boring</i>
Del A: <i>Talk Show</i>	74%	26%	85%	15%
Del B: <i>Radio Kids</i>	73%	27%	68%	32%
Del C: <i>What's that...?</i>	86%	14%	80%	20%
Del D: <i>A letter from Tom</i>	80%	20%	72%	28%
Del E: <i>This is me</i>	86%	14%	80%	20%

Skrivuppgiften (del E) och den korta läsförståelsedelen (del C) anses vara de lättaste delarna i årets prov. En elev motiverar varför hon tycker skrivuppgiften är lätt: "*Det var lätt för jag skriver brev ofta*" medan en annan skriver: "*I cant every letters so this was difficult.*". Även den längre läsuppgiften (del D) upplevs som lätt vilket inte alltid varit fallet. Att en uppgift är lätt betyder dock inte att den är roligast, vilket framgår av resultaten ovan. Eleverna har i alla år, med ett undantag, tyckt att den muntliga delen varit allra roligast och så tycker de även i år. En elev uttrycker sig så här: "*Wow, this was fun!*" De flesta tycker det är roligt att få använda sin engelska muntligt i samtal och prata på engelska – även om det känns lite svårt som en elev skriver: "*I like it but this was difficult.*"

De allra flesta elever lyckas också med att nå målen i slutet av det femte skolåret. I analysen av elevlösningarna för del B, C och D visar det sig att endast 5–6% av eleverna inte når riktigt ända fram i de delprov som prövar elevernas receptiva förmåga (lyssna samt läsa och förstå). Ungefär hälften av eleverna lyckas lösa sjutton av de tjugo uppgifterna i

hörförståelsen samt den korta läsförståelsedelen samt femton av de arton uppgifterna i den längre läsförståelsen. Vid en granskning av de bedömningar som lärarna har gjort av den muntliga och skriftliga uppgiften visar det sig att de flesta elever också här har nått målen. En del har taggiga profiler, vilket innebär att de har brister inom vissa områden men klarar sig väl inom andra. Några har kommit långt i sin språkutveckling men även de behöver uppmuntras till att bearbeta och förbättra sitt språk. Elever i femman gör naturligtvis många stavfel och språkliga fel och de bör göras uppmärksamma på att det finns *fel som stör* och ibland till och med *förstör* kommunikationen i både tal och skrift. Vad gör t.ex. eleverna när ordförrådet tryter och de försöker ta sig fram i ett samtal eller när de skriver? Tar de till sitt modersmål eller har de andra och bättre strategier? Vid bedömningen av öppna svar i hör- och läsförståelsedelarna är det viktigt att göra en distinktion mellan olika slags fel som påverkar begripligheten och lägga märke till vilka kvaliteter eleverna har i sitt språk. Det är också viktigt att göra en analys av elevers felaktiga svar i flervalsuppgifter. På så sätt kan man försöka förstå hur elever har tänkt och vilka strategier de har.

Det är inte bara läraren som ska bedöma i ämnesprovet. Eleverna ska också göra en bedömning av sin egen förmåga och sitt lärande i *My English*, som består av tre olika delar. I den första delen, *What I think about English at school*, ska de ta ställning till vad de tycker om olika inslag i engelskundervisningen i skolan genom att färglägga ”moln” på en tankekarta. I den andra delen, *What I do in my free time – in English*, ska de ange hur ofta de använder engelska på sin fritid och i den tredje delen, *How well I can do things in English*, hur bra de är på att använda engelska. Tanken är läraren och eleven diskuterar självbedömningen i samband med att kunskapsprofilen fylls i, men även att den ger underlag för utvecklingssamtal och planering av elevens fortsatta lärande.

My English används av 93% av lärarna, men man ser inte riktigt samma nytta med denna del som övriga delar i ämnesprovet. Detta beror säkerligen på att man då mera tänker på provets funktion som stöd vid bedömning av om eleverna nått målen och mindre på det diagnostiska och pedagogiska syftet med Äp 5. Eleverna tycker att *My English* är både lätt (90%) och rolig (79%) att göra och de verkar ha en positiv/ganska positiv bild av engelskundervisningen. Många lärare tycker det är intressant med självbedömningen eftersom de färglagda molnen ger en tydlig bild av vilka moment eleverna gillar respektive inte gillar. Man har fått ett bra underlag för samtal i klassen och med enskilda elever samt för planering av den fortsatta undervisningen.

”Intressant. Eleverna gillade den. Vi har pratat om vad de gillar mycket respektive lite och jag ska försöka anpassa undervisningen efter flera elevers önskemål.”

”Tydligt med färgerna. Visat för föräldrarna – väldigt åskådligt. Så ska jag göra i andra sammanhang”

När det gäller elevernas engelska utanför skolan är det intressant att jämföra med vad de har svarat andra år. En försiktig tolkning bör dock göras eftersom antalet elevenkäter som ingick i analysunderlaget var betydligt fler 1996 än 2000 och 2003. De vanligaste aktiviteterna på fritiden är liksom tidigare att lyssna på musik med engelsk text och titta på engelskspråkiga filmer. De förändringar som kan noteras inom vissa områden, bl.a. elevernas läsvanor samt datoranvändning, kommer att följas upp och studeras vidare.

	<i>watch TV</i>	<i>listen</i>	<i>speak</i>	<i>read</i>	<i>write</i>	<i>computers</i>
1996	91%	86%	40%	12%	32%	47%
2000	91%	91%	47%	24%	43%	53%
2003	89%	92%	44%	16%	38%	40%

Analyser av svaren i *How well I can do things in English* visar att eleverna har en mycket stor tilltro till sin egen förmåga, vilket är glädjande! De flesta (runt 80%) tycker att de är bra på att lyssna och förstå, tala, läsa och skriva engelska. Det är viktigt att eleverna har ett gott självförtroende och får möjlighet att behålla och utveckla det i det fortsatta lärandet av språk och andra ämnen.

PRIM-gruppen
Lärarhögskolan i Stockholm
Lena Alm

Matematik

Ämnesprovet i matematik för år 2003/2004 består av följande delar:

- A Du och matematiken
- B Mönster, figurer och mått
- C Att upptäcka obekanta tal
- D Tal på olika sätt
- E Frågor om matematik

Provdelen B, C och D prövar vardera olika mål i kursplanen i matematik och dessa finns med som delar i kunskapsprofilen. Målen är väl representerade med uppgifter som kräver olika slags kunskap för att lösas rätt. De mål som inte prövas i årets prov finns med i 2002 års prov. Delarna A–E ska eleverna lösa individuellt. Gruppuppgifter finns i år liksom i 2002 års prov under en särskild flik. De är gemensamma i svenska och matematik. Eftersom många lärare upplever att arbetet med gruppuppgifter är svårt att organisera och tar mycket tid i anspråk är detta ett försök att minska genomförandetiden. Den främsta orsaken till gemensamma gruppuppgifter är dock att eleverna kan se att kunskaper inte alltid går att hänföra till separata skolämnen och att man behöver både matematiskt tänkande och klara språkliga uttryck för att lösa problem.

Vad tyckte lärarna?

I stort sätt alla lärarna (98 %) anser att provet är bra eller ganska bra. Deras kommentarer handlar bl.a. om att uppgifterna är varierande, roliga, spännande och lite ovanliga. Här följer några lärarkommentarer, som sammanfattar mycket av innehållet i de flesta kommentarerna:

"Lite annorlunda uppgifter där eleverna får använda sitt matematiska kunnande."
"Bra spridning och så kallade nyckeluppgifter som visar vad eleven kan och inte kan."
"Visar enskilda styrkor och svagheter hos eleverna men även hela områden som jag behöver ge hela gruppen mer av."
"Tilltalande för eleverna. De får chans att visa upp sin kunskap på många områden. Verklighetsnära uppgifter."

De flesta lärarna (76 %) uttrycker att elevernas reaktioner på provet i huvudsak är positiva. 22 % av lärarna anger att reaktionerna både är positiva och negativa och endast en halv procent tycker att de i huvudsak är negativa. Lärarnas kommentarer till elevernas både positiva och negativa reaktioner handlar oftast om att de flesta elever tycker att provuppgifterna är roliga och att det för dem känns viktigt och spännande att få visa sina kunskaper. En del lärare skriver samtidigt att vissa elever är nervösa och att elever med dåliga kunskaper tycker att det är svårt. Kommentarer finns också om att en del elever har gjort den nationella utvärderingen och därför inte har så stor motivation för ett prov till. Här följer några citat från lärare som fyllt i svarsalternativet "både positiva och negativa reaktioner":

"Liknar inte deras vanliga uppgifter (neg). Annorlunda och spännande med nytt (pos)."
"De elever som tycker att algoritmräkning är den enda riktiga matten var negativa, andra var positiva."

"Eleverna är vana vid en viss typ av läromedel. Uppgifter presenteras på olika sätt. Detta gav mig en vink om att variera vårt undervisningsmaterial."

Ett citat från en lärare som anger att eleverna i huvudsak är positiva får avsluta kommentarerna till denna fråga.

"De mötte ämnesprovet med nervositet, engagemang och jäklar anamma."

Många lärare (79 %) anser att omfattningen av provet är lagom. Det är en större andel av lärarna som tycker det i år än tidigare. 9 % anser att provet är för omfattande och här har andelen sjunkit för varje år. En mindre andel än år 2002, 10 %, tycker att provet bör vara mer omfattande. De flesta lärare som ger kommentarer och som tycker att provet bör vara mer omfattande vill att fler mål provas individuellt och att fler uppgifter finns till varje mål. Nästan alla kommentarer till svaret "alldeles för omfattande" handlar om gruppuppgifter. En del av dessa lärare anser att en enda gruppuppgift kan räcka eftersom gruppuppgifter anses svåra att hinna med att bedöma. De önskar också mer tid för efterarbete av provet.

Det är 12 % av lärarna som har kompletterat 2003 års prov med uppgifter från tidigare prov, vilket är en liten ökning från år 2002. De flesta har använt delar av Ämnesprovet 2002. Det gäller uppgifter som prövar tid, huvudräkning och skriftliga räknemetoder. En del lärare har även använt uppgifter som avser att pröva area och omkrets, då de vill se elevernas kunskande vad gäller detta område i enskilda uppgifter, antingen som komplement till eller ersättning för gruppuppgifterna i provet. En del lärare har också använt Ämnesprovet 2000 för att komplettera med uppgifter som innehåller statistik och skala. Några lärare nämner att de startat provperioden med några uppgifter från gamla prov för att eleverna ska få känna på en provsituation och för att avdramatisera en sådan.

Lärarna anser sig ha stort stöd eller visst stöd av provet i något större omfattning än tidigare år. De är också mer nöjda med bedömningsanvisningarna än tidigare. På frågan om bedömningsanvisningarna har givit tillräckligt underlag för bedömning av elevernas arbeten svarar 88 % av lärarna "ja absolut" eller "ja, i stort sätt" och inte ens en halv procent svarar "nej, absolut inte".

De flesta lärarna (99 %) har använt var och en av de individuella delarna B, C och D. 96 % har använt självbedömningsdelen, Del A, och 85 % den andra självbedömningsdelen, Del E. Ett mindre antal lärare har använt de båda gruppuppgifterna. Det är 70 % som har använt *Skolrestaurangen* och 56 % *Lekplatsen på skolgården*.

De flesta synpunkterna på de olika provdelarna är positiva. För den ena självbedömningsdelen, del A, väljer 96 % av lärarna som använt delen, alternativet "bra" eller "ganska bra" till frågan om vilket huvudintryck de har av delen. För den andra självbedömningsdelen, del E, är andelen som svarar "bra" eller "ganska bra" 92 %. Det är 98 % av de lärare som har använt de övriga individuella provdelarna som svarar "bra" eller "ganska bra". Procentsatsen gäller var och en av de tre delarna. Kommentarer om materialets olika delar handlar oftast om gruppuppgifterna, som tar mycket tid att genomföra och bedöma, men som samtidigt är stimulerande för eleverna. Lärarna kommenterar också uppgifter, som eleverna uppskattat och sådana som är svåra för eleverna. Flera lärare nämner att uppgiften där eleverna ska beskriva en geometrisk figur är svår för eleverna. Kunskapsprofilen återkommer också ofta i kommentarerna. 77 % av lärarna använder den och av dem tycker 93 % att den är bra eller ganska bra. Flera lärare använder profilen endast till de elever som inte uppnår målen.

En del lärare har utarbetat egna profiler och en del önskar en profil som ger en tydligare bild för elev och förälder och hänvisar till tidigare profiler med pilar. Här följer ett citat:

”Kunskapsprofil – jag tror att någon form av tabell/diagram är bättre där man sätter kryss efter uppnådd nivå. Lärarens kommentarer tenderar till att bli kryptiska stödord som ingen begriper – inte ens du själv efter några månader.”

Vad tyckte eleverna?

Del A, *Du och matematiken*, består liksom tidigare år av 16 olika matematiska situationer som eleverna ska ange hur säkra de känner sig inför. Svarsalternativen är ”säker”, ”ganska säker”, ”osäker” och ”mycket osäker”. Merparten av situationerna förekommer också i de tidigare ämnesproven. Jämförelser med elevernas resultat på liknande uppgifter i provet kan göras. Först visas de situationer där störst andel elever anger alternativet ”säker”. Resultaten jämförs med tidigare år.

”känner sig säkra”	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003
Du ska räkna ut något med miniräknaren.	76 %	75 %	75 %	89 %	86 %	87 %	82 %
Du ska mäta med din linjal				75 %		71 %	82 %
Du ska skriva talet tjugotusentvå med siffror				80 %		80 %	79 %
Du ska räkna ut $8 - \_\_ = 3$	88 %	86 %	88 %	81 %	87 %	86 %	77 %

En situation i årets prov där eleverna känner sig säkra, är att skriva talet tjugotusentvå med siffror. Här känner sig 79 % säkra. Jämförelse med en liknande uppgift i provet visar god samstämmighet då 74 % av eleverna ger ett godtagbart svar.

Nedan anges de situationer där störst andel elever anger alternativen ”osäker” eller ”mycket osäker”.

”känner sig osäkra/mycket osäkra”	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003
Du ska arbeta med uppgifter som ser annorlunda ut än vad du är van vid.	27 %	29 %	18 %	24 %	23 %	23 %	23 %
Du ska ta reda på något från ett diagram					21 %		22 %
Du ska räkna ut $96/3$ utan miniräknare.	22 %	21 %	18 %	23 %	19 %	19 %	19 %
Du ska räkna $36 \cdot 100$ utan miniräknare.			14 %	16 %	18 %	15 %	16 %

Det är också 20 % av eleverna som anger att de känner sig osäkra eller mycket osäkra när de ska uppskatta hur mycket mjölk som ryms i ett glas. Detta stämmer väl med resultatet på en liknande uppgift i provet. Lösningfrekvensen är 83 %. Vid jämförelse mellan resultaten från de två senaste åren märks inte någon större skillnad förutom resultaten på frågorna ”Du ska mäta med linjal” och ”Du ska räkna ut $8 - \_\_ = 3$ ”. Division är fortfarande det räknesätt som eleverna känner sig mest osäkra på.

I del E, *Frågor om matematik*, får eleverna bl.a. svara på vilken uppgift de tycker bäst om. Det kan vara svårt att minnas om det går lång tid mellan arbetet med de olika provdelarna, så därför finns det ett förslag i handledningen att eleverna efter arbetet med varje del kan ringa in den uppgift som de uppskattar mest. Detta skulle kunna vara utgångspunkt för en diskussion efter arbetet med delen. Det är ganska få elever som har gjort detta. Däremot har de ofta svarat på enkäten *Vad tycker du?* efter arbetet med gruppuppgifterna. De individuella uppgifter som uppskattas mest är de där eleverna får upptäcka egyptiernas talsystem.

Hur lyckades eleverna?

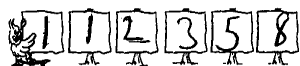
När lärare fyller i kunskapsprofilen för en enskild elev tas också hänsyn till elevens prestationer i övrigt. De resultat som presenteras här bygger endast på den kunskap eleverna visar skriftligt på själva provet. För del B, C och D har 200 slumpvis utvalda elevarbeten av drygt 500 inskickade analyserats.

Eleverna lyckas bäst med del D, *Tal på olika sätt*, vilken avser att pröva elevernas grundläggande taluppfattning. 91 % av eleverna bedöms klara den rekommenderade kravgränsen och det är en större andel pojkar än flickor som gör det. Eleverna har lättare för att utläsa talet 10 040 (91 %) än att skriva talet femtontusenåttio med siffror (74 %). Det vanligaste felsvaret är 1 580, som 16 % av eleverna svarar. Svårast har eleverna att jämföra tal i decimalform, som endast 40 % av eleverna klarar.

I del B, *Mönster, figurer och mått*, som behandlar geometri, jämförelse och uppskattning av volym och massa, når 85 % av eleverna den rekommenderade kravgränsen och andelen pojkar är tio procentenheter större än andelen flickor. Att fortsätta ett geometriskt mönster klarar dock flickorna bättre. Lösningfrekvensen på den uppgiften är 91 %, men det är 7 % av eleverna som gör allvarliga fel, dvs. gör flera fel som leder till ett mycket förändrat mönster. Dessa elever har en dålig rumsuppfattning. 81 % av eleverna klarar att i en bild med många olika geometriska figurer finna den minsta kvadraten. Ungefär lika många elever väljer felaktigt antingen den minsta rektangeln eller den större kvadraten, vilken är placerad med sidorna lodrätt och vågrätt. Eleverna uppfattar inte kvadraten, som är placerad i annat läge, som en kvadrat. Likaså vet bara 69 % av eleverna att en triangel som är rätvinklig och har spetsen nedåt är en triangel. De tror antagligen att en triangel ska ha lika långa sidor. Vad gäller volym och massa så har många elever (15–44 %) svårt att finna lämplig enhet i fem uppgifter. I stället för viktenheter kan de t.ex. föreslå volymenheter. Ungefär 70 % av eleverna klarar att storleksordna vikten av tre skålar med sallad uttryckta i olika enheter. Ungefär lika stor andel elever löser en problemuppgift som innehåller viktenheter och i vilken de måste föreslå en lämplig vikt för en 11-åring för att kunna lösa uppgiften.

Del C, *Att upptäcka obekanta tal*, avser att pröva framförallt om eleverna kan upptäcka tal-mönster och bestämma obekanta tal. Det är 88 % av eleverna som uppnår den rekommenderade kravgränsen och det är inte någon större skillnad i resultat mellan flickor och pojkar. Lösningfrekvensen på tre av de fyra uppgifterna med talföljder är mellan 90 % och 97 %. I den sista av dessa uppgifter har eleverna möjlighet att visa sin kreativitet. Ungefär hälften av eleverna gör en talföljd i vilken de bara använder ett räknesätt och samma tal för att bygga upp talföljden. Men en hel del elever gör avancerade talföljder som de också förklarar uppbyggnaden av på olika sätt, med enbart symboler eller med ord som i följande elevarbeten:

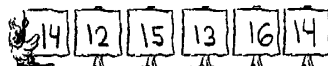
Gör en talföljd och förklara hur den är uppbyggd.

Min förklaring:

$$1+1=2 \quad 2+1=3 \\ 3+5=8 \quad \text{och så vidare}$$

Gör en talföljd och förklara hur den är uppbyggd.

Min förklaring:

Dra först bort två från talet, skriv svaret i nästa ruta. Lägg sedan till tre, skriv svaret i rutan till höger. Dra sen bort två och skriv svaret i rutan. Lägg till tre och...